

תקיעת שופר בשבת

למה אין תוקעין בשבת

איתא במשנה (ר"ה כט, ב) יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה. ומק' בגמ' מנא הני מילי, אמר רבי לוי בר לחמא אמר רבי חמא בר חנינא כתוב אחד אומר שבתון זכרון תרועה, וכתוב אחד אומר יום תרועה יהיה לכם, לא קשיא כאן ביום טוב שחל להיות בשבת כאן ביום טוב שחל להיות בחול. אמר רבא אי מדאורייתא היא במקדש היכי תקעינן, ועוד הא לאו מלאכה היא דאצטריך קרא למעוטי, דתנא דבי שמואל כל מלאכת עבודה לא תעשו יצתה תקיעת שופר ורדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה. אלא אמר רבא מדאורייתא מישרא שרי ורבנן הוא דגזור ביה כדרבה דאמר רבה הכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיאים בתקיעת שופר גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים. והיינו טעמא דלולב והיינו טעמא דמגילה.

חכמה ואינה מלאכה

הזכרנו דברי הגמ' שתקיעת שופר ורדיית הפת הוי חכמה ואינה מלאכה, יש לדון האם יש איסור לרדות הפת או לתקוע בשופר (חוץ מגזירה דרבה).

רדיית הפת

הרמב"ן (מלחמת ה' שבת א, ב) כתב שמזה שאין נותנין פת לתוך התנור אלא כדי שיקרמו פניה, הא קרמו פניה נותנין, מוכח שמותר לרדותה לכתחלה בשבת. עוד הוכיח מהתקיעות ע"ש, דשוהה כדי לצלות דג קטן או כדי להדביק פת בתנור ותוקע ושובת, שמע מינה דבשבת מותר לרדותה שהיא חכמה ואפילו איסור שבות אין בה. ומסביר הרמב"ן שהרי"ף תירץ דלעולם משום שבות יש בו, ולא התירו בין בבא להציל בין בעלמא אלא בשנוי ולכבוד השבת, שלא גזרו בשבות כל אחר יד לצורך השבת.

וכן מבואר ברמב"ם שיש איסור דרבנן ברדיית הפת, וז"ל הרמב"ם (שבת כב, א), רדיית הפת אע"פ שאינה מלאכה אסרו אותה חכמים שמא יבוא לאפות. המדביק פת בתנור מבעוד יום וקדש עליו היום מציל ממנה מזון שלש סעודות ואומר לאחרים בואו והצילו לכם, ואע"פ שהרדייה אינה מלאכה כשהוא מציל לא ירדה במרדה אלא בסכין כדי לשנות.

עשה דוחה ל"ת

אבל בשופר לא כתוב בפירוש, אבל נראה שמרמז לזה, וז"ל (שופר וסוכה ולולב ב, ו – ז) יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת אין תוקעין בשופר בכל מקום, אע"פ שהתקיעה משום שבות ומן הדין היה שתוקעין יבא עשה של תורה וידחה שבות של דבריהם, ולמה אין תוקעין גזירה שמא יטלנו בידו ויוליכנו למי שיתקע לו ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים, או מוציאו מרשות לרשות ויבא לידי איסור סקילה, שהכל חייבים בתקיעה ואין הכל בקיאים לתקוע.

ונראה פשוט שכוונתו שבלי הגזירה היה צד לאסור כמו רדיית הפת, אלא שמטעם זה נאמר שעשה של תקיעת שופר ידחה הגזירה, שהגזירה לא היה על מצות שופר אלא איסור כללי, אלא שמשום גזירה דרבה אסור שזה גזירה ישיר נגד המצוה, ויש כח לחכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה. אלא שקצ"ע שבשלמא ברדיית הפת הרמב"ם הסביר שיש גזירה שמא יבא לאפות, אבל בשופר איזה גזירה יש. גם קצת צ"ע למה הרמב"ם לא כתב שיש איסור לתקוע בשבת דעלמא. וצ"ל שכוונתו להגזירה שמא יתקן כלי שיר.

וכ"ז דלא כמ"ש בשו"ת משנה הלכות (חלק יג סימן צג) להוכיח מכאן שאם תקע בר"ה שחל בשבת שיצא במצות שופר. וז"ל וצ"ע טעם הרמב"ם שכתב ומן הדין שהיו תוקעין יבא עשה של תורה וידחה שבות של דבריהם ולמה אין תוקעין גזירה שמא יטלנו הרי בכל גזירות רבנן אין תוקעין, ומ"ש בזו שכתב דמין הדין היה שתוקעין אלא מחמת גזירה וכו', והנראה דהרמב"ם דייק דוקא דמן הדין היה שתוקעין ומה שלא תוקעין משום גזירה, ולא שאין כאן דין תקיעות, ולכן אם תקע ה"נ דיצא ידי התקיעות דאורייתא, דמן הדין יבא עשה של תורה וידחה שבות וה"ה לגזירה, אלא דיש לחלק קצת בין שבות דדבריהם לגזירה מדבריהם והבן כי קצתתי. כנראה שהוא למד שהרמב"ם דן כאילו שידחה מצות שופר הגזירה, וזה לא יתכן שהרי הגזירה גופא בא לאסור התקיעה, ויש כח ביד חכמים לעקור דבר

מה"ת בשוא"ת.

למה מותר לתקוע שופר בר"ה

וע"ע בפר"ח (או"ח תקפח, ה) שמביא קושיית הרא"ם בביאורו לסמ"ג (הלכות שופר יד, ג אות ג), דגם ביו"ט איכא איסורא בתקיעה משום שמא יתקן כלי שיר, והיה להם לחכמים לבטל דברי תורה בשב ואל תעשה. ותירץ דלא אמרינן שב ואל תעשה שאני, אלא היכא דליכא הכשר מצוה כמו ההיא (ר"ה לב, ב) דשופר של ראש השנה אין מפקחין עליו את הגל וכו', דבעידנא דקעקר שבות דדבריהם לא מיקיים העשה, אבל באיסור תקיעת שופר שהוא משום שמא יתקן כלי שיר דבעידנא דקא מיעקר איסורא דרבנן מקיים עשה דשופר, אין אומרים בזה שב ואל תעשה שאני.

הפר"ח דוחה דברי דמוכח בפרק האשה רבה (יבמות ז) דאפילו דהעשה והשבות באין בבת אחת בית דין מתניין לעקור דבר מן התורה. ונראה שאין כוונת הרא"ם שאין בכחם לאסור לעשות המצוה גם היכא דהוי "בעידנא", רק שהיכא שלא אסרו המצוה להדיא אלא שפגש הגזירה במצוה אז המצוה דוחה הגזירה, דעשה דוחה ל"ת, אבל היכא שגזרו על המצוה להדיא מודה הפר"ח שיש כח בידם לבטל המצוה. וכל דבריו ממש דברי הרמב"ם שהבאנו.

ולגבי עיקר הקושיא, כתב הפר"ח דלא קשה כלל, שלא מצינו שב"ד יעקרו מצוה אחת לגמרי מן התורה, ושיאמרו שלא יתקעו שופר לעולם.

וכי תימא מטעמא דשמא יתקן כלי שיר נגזור בר"ה שחל להיות בשבת, דלא הוי עקירה לגמרי דהא מיקיימא מצות שופר מכל מקום בשאר השנים, ולמה לי גזרה דרבה. ולא קשה מידי, דא"כ מיחזו מילי דרבנן כחוכא ואיטלולא, דביו"ט לא גזרו ובשבת גזרו עם כי הטעם דשייך בשבת שייך ביו"ט, ולהכי איצטרכינן לטעמא דגזרה דרבה, דאיתא בשבת וליתא ביום טוב.

היכא שהתירה התורה בפירוש לא שייך איסור דרבנן

כעין דברי הפר"ח שלא מצינו שיעקרו מצוה לגמרי, כתב הט"ז בכמה מקומות שלא גזרו חז"ל על דבר שהוא מפורש בתורה להתיר.

וז"ל (תקפח, ה) על ההיא דאין תוקעים בשופר בשבת, משום שמא יטלנו בידו לילך אצל בקי ללמוד ויעבירו ד"א ברה"ר. והקשה המזרחי ביו"ט נמי נגזר שמא יתקן כלי שיר והאריך בזה ולבסוף לא תי' כלום. ועוד נ"ל לתרץ דאין להם לגזור ולעקור לגמרי ד"ת שצותה לתקוע ביום זה, בשלמא בשבת לא מתעקר לגמרי כיון שבלא שבת תוקעין ביו"ט. ונראה שזהו בכלל מה שעשו סייג לתורה ולא לעבור על ד"ת, דזהו לעבור על ד"ת לעקור לגמרי. ומה"ט ניחא עוד מ"ש ב"י בשם הר"ן מ"ש מילה דדחיה שבת ולא גזרינן שמא יעביר התינוק ד"א ברה"ר, ותי' לחלק בין זה לזה בדוחק. ולפי מ"ש ניחא דהתורה רבתה בפירוש וביום השמיני אפי' בשבת, לא רצו לעקור ד"ת בפירוש משום גזירה.

וכ"כ הט"ז (חו"מ ב) וז"ל נ"ל דאף שיש כח לחכמים לאסור המותר מדברי תורה, היינו דוקא בדבר שאינו מפורש לא לאיסור ולא להיתר דאז הוא מותר ממילא, בזה יש כח לחכמים להחמיר, משא"כ בדבר מפורש בפסוק להיתר, כגון היתר הנאה מן חלב דמפורש בקרא, בזה אין כח לחכמים לאסור, על כן אמר ולא לעבור על ד"ת, שבדברי תורה מפורש מיקרי עובר על ד"ת.

וכ"כ הט"ז (יו"ד קיז, א) לענין סחורה במאכלות אסורות. וז"ל ונראה לתרץ דאין כח ביד חכמים לאסור דבר שפירשה התורה בפירוש להיתר, דאין כח ביד חכמים להחמיר אלא במקום שאין בו לא איסור ולא היתר מפורש מן התורה, משא"כ במקום שיש היתר מפורש מן התורה וזהו בכלל מאמרם שמעתי שב"ד היו מכין ועונשין שלא מן הדין ולא לעבור על ד"ת אלא לעשות סייג לתורה.

שמא יתקן כלי שיר

עוד איסור יש בתקיעת שופר כמו שיש בכל כל נגינה, והוא שגזרו שמא יתקן שלי שיר. והנה כתב הרמ"א (או"ח תקצו, א) שיש מקומות נוהגין לחזור ולתקוע ל' קולות. אבל לאחר שיצאו בזה, שוב אין לתקוע עוד בחנם. אבל קטן, אפילו הגיע לחינוך, מותר לומר לו שיתקע.

וכתב המשנ"ב (ס"ק ג) דכיון שא"צ הוי ככל שאר יום טוב שאסור לתקוע משום שבות. ועיין בט"ז שדעתו דיו"ט של ר"ה אינו דומה לשאר יום טוב בזה, אבל רוב האחרונים הסכימו לאסור כדברי הרמ"א. ולענין טלטול לכו"ע שרי כל היום דהא ראוי לתקוע בו להוציא אחרים שלא יצאו עדיין.

וכן מבואר בדברי הרא"ש (ר"ה פ"ד סי' יא) במשה דמגנצא, שתקע התוקע פעמים קשר"ק ובשלישי תקע ב' שברים והתחיל להריע והחזירוהו קצת הקהל לראש, ומקצת הקהל אמרו לו תקע שבר אחד וסיים, והוא התחיל לתקוע כבתחלה ותקע שלשה פעמים קשר"ק. ובסדר קשר"ק תקע שני פעמים קשר"ק ובשלישי תקע ארבעה שברים ותקיעה והחזירוהו לראש אותן שהחזירוהו כבתחלה, ותקע עוד שלשה פעמים קשר"ק. וכעס עליהם רבי אליקים בר יוסף ז"ל ואמר אם חכמה אין כאן זקנה יש כאן, ושלא כדן החזירוהו. ור"א בר נתן חתנו הסכים לדבריו ואמר שלא כדן החזירוהו וגם התוקע עבר על שבות דרבנן. ומכאן קצת פקפוק על אלו שתוקעין וחוזרים ותוקעין כל סוגי שברים וכו'.

למה גזרו אטו העברת ד"א ולא הוצאה

בהיא גזרה דשמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירונו ארבע אמות ברה"ר כו', פרש"י (סוכה מג, א) דה"ה דמצי למימר ויוציא מרשות היחיד לרה"ר, אלא שברוב מקומות וענינים אמרינן יש לחוש להעברת ארבע אמות ואין לחוש להוצאה, כגון אם היה מונח בכרמלית, או בקרפף, או בגינה, דאין כאן איסור הוצאה דאורייתא ויש כאן איסור העברה ברה"ר, או הגביהו על מנת ליטלו ולא להוציאו ונמלך להוציאו, פטור משום הוצאה, אם לא עמד לפוש בינתיים כדאמרינן במס' שבת.

ובתוס' הקשו אדבריו וז"ל, שטעם זה האחרון לא יתכן, דגבי העברה נמי, אם מתחילה נטלו על מנת שלא להעבירו ארבע אמות, אע"פ שהעבירו אחרי כן לא מחייב, אם לא עמד לפוש בינתיים. ובאמת דד' רש"י צ"ע מיניה וביה, דמהיכי תיתי לחלק בענין זה דהגביהו ע"מ להצניעו ונמלך להוציאו, בין הוצאה והעברה, דהא בתרוייהו בעינן עקירה והנחה ואי בהוצאה בעינן עקירה משעה ראשונה ע"ד להוציאו ה"נ בהעברה ניבעי הכי.

ובספר כפות תמרים למהר"מ אבן חביב (שם) כתב להליץ בעד רש"י, דסבר דדוקא במוציא מרה"י לרה"ר איתא להך דינא דבעינן עקירה משעה ראשונה לכך, משום דמלאכת הוצאה מרה"י לרה"ר ממשכן גמרינן לה, ולכן בעינן דומיא דמשכן שהיתה עקירה ראשונה על דעת להוציאה. אבל העברת ד' אמות ברה"ר דחייב לא ילפינן ממשכן, אלא גמרא גמירי לה כדאיתא במסכת שבת (צו, ב), הלכך סבר רש"י דמעביר ד' אמות ברה"ר, אע"פ שהעקירה הראשונה לא היתה ע"ד להעבירו ד' אמות, רק שאח"כ נמלך להעבירו אפ"ה מחייב, דבהא לא בעינן דומיא למלאכת משכן וכל זה דלא כהבנת הבעה"מ הנ"ל דלדבריו גם העברת ד"א הוי מלתא דהוצאה וההל"מ לא בא אלא לומר דגם העברה הוי בכלל הוצאה.

גדר מלאכת הוצאה

אכן לכאורה אפשר לבאר דברי רש"י באופן אחר, דהנה בעיקר מלאכת הוצאה דבעינן בה עקירה, העברה והנחה, יש לומר דאין כאן שלשה חלקים נפרדים של מלאכת הוצאה, אלא דהעקירה הוי התחלת ההוצאה וההנחה הוי גמר. וא"כ י"ל שהטעם שהמפנה חפציו מזוית לזוית ונמלך להוציאו פטור מהוצאה, הוא משום דאז לא היתה על העקירה שם של התחלת מלאכת הוצאה.

ואם כנים הדברים, הרי די"ל דרש"י סבר דשאני גדר מלאכת העברה ממלאכת הוצאה, דמלאכת הוצאה גדרה הוא שינוי הרשות של החפץ מרשות אחת לחברתה, וממילא העקירה שהיא תחילת ההוצאה מרשות לרשות צריכה להיות על דעת הוצאה, וכל שהגביהו ע"מ להצניעו ונמלך אח"כ להוציאו פטור, דחסר במלאכת ההוצאה שבו. אבל מלאכת העברת ד"א, גדרה הוא טלטול החפץ, אלא דכדי להתחייב צריך שיטלטל החפץ ארבע אמות ברה"ר. וא"כ כל שהגביהו ע"מ לטלטלו הרי שהתחיל בזה מלאכת העברת ד' אמות. ואע"פ שלא חשב להעבירו ד"א ברה"ר, מ"מ עכ"פ מצד עיקר החפצא של המלאכה שהוא מעשה טלטול, שפיר היה כאן התחלה, דהיה דעת לטלטל את הדבר והבן.

רה"ר בזה"ז

בש"ת מהרש"ם (ח"ג סימן קפח) הביא בשם מהר"י אסאד (או"ח סי' פ"ז) שהק' על אלו שאומרים שבזה"ז ליכא רה"ר, א"כ אמאי אין מתירין שופר ולולב בשבת, דל"ש גזירת שמא יעבירונו ברה"ר. ואין לגזור גזרה לגזרה לעקור מצוה של תורה.

וביותר תיקשי לפמש"כ התוס' במגלה וסוכה דהא דלא נקט שמא יוציא מרה"י לרה"ר משום דלפעמים אין שם חיוב חטאת שלא היתה עקירה ראשונה לשם כך.

והעלה דדוקא במה דממשכן ילפינן בעינן דומיא דדגלי מדבר, אבל מעביר ד"א הלכתא גמירי לה, לא בעינן ששים ריבא. ואע"פ ששיטת בעה"מ ועוד כמה ראשונים שחיוב מעביר משום הוצאה, אבל הרמב"ם אינו סובר כן כמ"ש הפרמ"ג, ולכן נקט הש"ס שמא יעבירונו דנ"מ גם בזה"ז.

אבל לכאורה זה תמוה שפשטות לשון הרמב"ם הוא כמו הראשונים שגדר העברת ד"א הוא כמו הוצאה מרשות לרשות. וז"ל הרמב"ם (שבת יב, ח) הוצאה מרשות לרשות מלאכה מאבות מלאכות היא, ואף על פי שדבר זה עם כל גופי תורה מפי משה מסיני נאמרו, הרי הוא אומר בתורה (שמות ל"ו) איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא, הא למדת שההבאה מלאכה קורא אותה, וכן למדו מפי השמועה שהמעביר ברשות הרבים מתחלת ארבע לסוף ארבע הרי הוא כמוציא מרשות לרשות וחייב.

ותמה עליו מהרש"ם, לדבריו איך יפרנס מ"ש הפוסקים בדין תכשיטין דלא גזרינן בזה"ז משום דליכא רה"ר, והרי כל גזירת דלמא שלפא ומחויא הוא מחשש העברה ברה"ר.

עבר ותקע בשבת

בספר חכמת שלמה (או"ח תקפח, ה) מביא בשם האשל אברהם (סימן ת"ר) שהביא בשם תשובה אחת שנסתפק באם עבר ונטל השופר בשבת ותקע בו ובירך אם יצא ידי חובת שופר או לא, ונ"מ לענין שלא יצטרך לברך ביום שני שהחיינו להסוברים דאם בירך ביום ראשון לא יברך ביום שני שהחיינו. והוא על פי מש"כ בשו"ע (או"ח תר, ג) שאם חל יום ראשון בשבת, אומרים שהחיינו, בשופר ביום שני. וכתב הרמ"א דיש אומרים לאומרו אפילו אם חל יום ראשון בחול, וכן המנהג במדינות אלו. ועי' במשנ"ב דהיינו אפילו בלא בגד חדש ופרי חדש משום דהיום אין יוצאין בתקיעה של אתמול, ולא אמרינן יומא אריכתא הוא, וה"ה נמי בברכת התקיעה. ומ"מ לכתחילה טוב שילבש התוקע בגד חדש בשופר.

וכתב החכ"ש שאינו יוצא אפילו בדיעבד, משום דהוי מצוה הבאה בעבירה כיון דעבר אדרכבן. ומוכיח שגם באיסור דרכבן נחשב מצוה הבאה בעבירה, דפסחים (לה, ב) גבי טבל טבול מדרכבן, ופירוש רש"י שם דהי מצוה הבאה בעבירה.

אמנם הגרע"א (מערכה ח' מסכת חגיגה ד"ה והנה) כתב דנהי דחכמים אמרו שלא יתקע, מכל מקום אם עבר ותקע, עבר רק על שבות, אך קיים המצוה דתקיעת שופר. ובחלקת יואב (קבא דקשייתא קושיא צ"ט) חולק עליו דלא קיים מצוה כלל. ובספר קצה המטה על מטה אפרים כתב שאם בירך פשוט דהוי ברכה לבטלה, שאיך יכול לומר אשר קדשנו .. וצונו הרי התורה צווה להקשיב לחז"ל והם אומרים לא לתקוע. אבל אח"כ מביא דברי הגרע"א וכתב שאולי הוי כמו גזל לולב שאע"פ שקנה ביאוש ושנוי רשות אין לו לברך אבל בכל זאת יוצא ידי"ח, ואולי גם כאן. ולכן יתכן שלא יברך שהחיינו ביו"ט שני.

והנה איתא בר"ה (טז, ב) אמר רבי יצחק כל שנה שאין תוקעין לה בתחילתה מריעין לה בסופה, מאי טעמא דלא איערבב שטן. וכתבו התוס' בשם הלכות גדולות, דהא דאמרינן דלא תקעו בראש השנה, לא איירי משום דאילקע

ר"ה בשבת, אלא איירי דאיתיליד אונסא.

ובחלקת יואב מביא ראיה לשיטתו מדברי הבה"ג, דע"כ בשבת ליכא מצוה כלל, ואם כן בשבת לא הוה אנוס בקיום המצוה אלא ליכא מצוה כלל. אך להגרע"א דגם בשבת איכא קיום מצוה, הא אף בר"ה שחל להיות בשבת הוה אנוס בקיום המצוה.

ויש לדחות על פי מש"כ הגר"א קטלר זצ"ל במשנת רבי אהרן שבזה שמראה יראת שמים מופלג שחושש אפילו למיעוטא דמיעוטא שמא יחטא מי שהוא, אז כמו שכותב רש"י שהסיבה שהשטן מתבלבל בתקיעות דמיושב משום שמראים חיוב המצוות, ה"נ אע"פ שאין תוקעים לא מפסיד.

והגר"א גנחבוסקי זצ"ל (גליון עה"פ) כתב לדחות הראיה, דכמו דאשכחן בחזון איש (שביעית יח, ד) דאף בשמיטה דרבנן יש הברכה דוצוית את ברכתי, הכי נמי אין מריעין לה מכיון דעשה כתקנת חכמים. ויש להטעים את דבריו על פי מש"כ הר"ן בדרשותיו שאפילו אם חז"ל יטעו לא יפסיד מזה, שבזה שמקשיב לחכמים ישלים החסרון.

מצוה הבא בעבירה

בגליון שם דחה הגר"א הטענה של מזהב"ע משום דדמי לקורע בשבת דיצא ידי קריעה, ולא דיינינן משום מצוה הבאה בעבירה, וכמו שביאר טעמא בירושלמי (פרק האורג ה"ג) דליכא חפץ דעבירה אלא הוה רק פעולה של עבירה. תמן גוף העבירה הכא הוא עבד עבירה.

עי"ש עוד שמביא דברי המנחת יצחק (ב, נ, וט, קסד) שדן היאך יהא הדין בעבר ותקע בשבת ובירך שהחיינו, האם יברך שהחיינו גם ביום השני, וכתב דתליא במחלוקת הגרע"א וחלקת יואב הנ"ל, דלהחלקת יואב יברך שנית, דהרי התוקע בשבת אינו מצוה כלל, נמצא דעדיין לא בירך שהחיינו על המצוה דתקיעת שופר, משא"כ להגרע"א לא יברך שנית, דהרי התוקע בשבת חשיב מעשה מצוה, וא"כ הרי כבר בירך שהחיינו על תקיעת שופר. וכבר הבאנו שדן בזה הגר"ש קלוגר.

אמנם כתב הגר"א די"ל שאפילו להגרע"א הוי ברכה לבטלה ביום הראשון, דהרי הברכות הם רק מדרבנן, והם אמרו דהשתא לא יתקע ולא יברך על השופר, ואם כן יחזור ויברך שהחיינו ביום השני.

איסור הנאה

עוד כתב שם בגליון שיתכן עוד נ"מ בתקע בשופר בשבת בשופר שאסור לו בהנאה ונהנה בשמיעתו, להסוברים (רשב"א נדרים טו, ב) דאמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו אף באיכא הנאת הגוף בהדי מצוה. מעתה להגרע"א לא עבר על איסור הנאה דהרי איכא קיום מצוה, משא"כ לחלקת יואב עבר על האיסור הנאה.

ולענ"ד אפילו לפי רע"א עובר, ואפילו על הנאת המצוה. שהרי רש"י מסביר דמצוות לאו ליהנות ניתנו אלא לעול, וז"ל (סוכה לא, ב) אין קיום מצות הנאת הגוף, אלא עבודת עבד לרבו. א"כ היכא שהוא פטור אין כאן עבודת עבד לרבו, ודו"ק.

עוסק במצוה

כמו כן יש לדון לענין עוסק במצוה, בתקע בשופר בשבת האם נפטר ממצוה אחרת, דלהגרע"א דאיכא קיום מצוה, אם כן נימא דנפטר ממצוה אחרת. משא"כ לחלקת יואב דליכא מצוה כלל, לא נפטר. אבל זה יהיה תלוי האם יש פטור של עוסק במצוה, היכא שהמצוה היא רק מצוה קיומית, ואכמ"ל.

תקיעה במקום ב"ד בשבת

וכידוע כי הגרע"י שלזינגר זצ"ל רצה לתקן לתקוע שופר בשבת לפני ביה"ד הגדול שבירושלים כשיטת הרי"ף, אמנם לא נתקבלו דבריו, ומסופר שהגר"ש סלנט אמר שהוא ילך לשם וישמע בחוץ.

אכילה לפני תפלת מוסף בר"ה שחל בשבת

בספר תשובות והנהגות (ד, קלח) דן האם מותר לקדש לפני מוסף בראש השנה שחל בשבת. והביא שחכ"א פירסם הוראה כשחל ר"ה בשבת אזי לכ"ע יכולים לקדש ולאכול לפני תפלת מוסף, ודוקא כשחל ר"ה בחול נזהרין שלא לאכול קודם התקיעות.

אכילה לפני מוסף

מה שנקט שכל הבעיא לאכול לפני התקיעות אינו אלא משום התקיעות, אינו נכון שהרי גם לפני מוסף אינן מותר אלא טעימה בעלמא, וטעימה מותר מעיקר הדין גם לפני התקיעות.

וז"ל השו"ע (או"ח רפו, ג) מותר לטעום קודם תפלת המוספין, דהיינו אכילת פירות או אפילו פת מועט אפילו טעימה שיש בה כדי לסעוד הלב, אבל סעודה אסור. וכתב המשנ"ב (ח) פת מועט - דהיינו כביצה דכ"ז הוא בכלל אכילת

עראי, וכ"ש אם אוכל מיני תרגימא מחמשת המינים דשרי. (ט) כדי לסעוד הלב - דהיינו שאוכל פירות הרבה דאכילת פירות לא מקרי קבע. ונראה דאם חלש לבו יכול גם פת לאכול עד שתתיישב דעתו אף שהוא יותר מכביצה.

אכילה לפני אמירת פסוקי מלכיות וכו'

וכתב עליו הגר"מ שטרבוך שליט"א שראוי ליזהר לא לאכול גם כשחל בשבת, והטעם משום חיוב אמירת מלכיות זכרונות ושופרות שבמקום תקיעות. דבאמת אמירתם אינה קשורה למוסף דווקא שבדורות הקדמונים אמרו זאת בתפילת שחרית דר"ה, ורק מפני גזירת המלכות שינו (עיין תוס' ר"ה ל"ב), וכאן אסרו לאכול לפני מלכיות זכרונות ושופרות ככל מצוות דרבנן דאין אוכלים לפני קיומם.

ולא דמו לשבת דעלמא דשרי לאכול קודם מוסף, דהתם מעיקרא הקילו בזה.

[**מי הקל?** אולי כוונתו למש"כ השער הציון (רפ"ו, ט) וז"ל עיין במג"א מה שכתב בשם הב"ח דסבירא לה דמדינא קודם מוסף מותר לקדש ולסעוד, ואף שהמג"א מפקפק עליו בזה, והט"ז ועוד אחרונים חולקין עליו בהדיא וסוברין כדעת השו"ע, הכא כיון דחלש לבו יש להקל.]

חיוב אמירת פסוקי מלכיות וכו'

ומה עוד שהבאנו לקמן סי' קמה שעיקר האמירה דמלכיות זכרונות ושופרות הוא דאורייתא, לכן יש לצדד שהמחמיר שלא לאכול קודם תקיעות יש לו להחמיר אף כשחל בשבת.

עי"ש שמביא דברי רש"י עה"פ זכרון תרועה - פירש זכרון פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל. הרמב"ן הקשה עליו מסוגיא דר"ה (לד, ב) גבי שתי עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין הולכין למקום שתוקעין, ופריך פשיטא, ומשני הא (מקום שתוקעין) דאורייתא והא (מקום שמברכין) דרבנן.

ונראה ליישב דעת רש"י שמה"ת אין חובה לומר את כל הפסוקים אלא רק להזכיר בר"ה שהקב"ה הוא מלך וזכרון ישראל בא לפניו ושופר בא לעורר זכות אילו של יצחק, ואלו שאינם בקיאים לקרות ברכות יצאו בזה יד"ח דאורייתא, ורבנן תקנו כל סדר הברכות והפסוקים, ובזה מיירי הגמ' דכל דידועין לצאת את עיקר ההזכרה דאורייתא הולך למקום שתוקעין.

וכן מבואר בריטב"א (ר"ה טז, א) שהזכרת הפסוקים הם כעין דאורייתא. וז"ל הא דקאמר אמר הקדוש ברוך הוא אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות, משום דאע"ג דפסוקי מלכיות זכרונות ושופרות אינם מן התורה אלא מדרבנן כדפרישנא, מ"מ ממה שאמרה תורה זכרון תרועה יש ללמוד שראוי להזכיר פסוקי תרועה ופסוקי זכרון, ומלכיות נפקא לן כמו שדרשו רז"ל מסיפרי מפסוק והיה לכם לזכרון לפני אלהיכם אני ה' אלהיכם שאין תלמוד לומר אני ה' אלהיכם אלא זה בנה אב בכל מקום שאתה אומר זכרונות אתה סומך לו מלכיות.

ומהכא סמכו רבנן לתקוני הני פסוקי דתקיעתא, ומשום הכי קתני ר"ע שאמר הקדוש ברוך הוא אמרו לפני מלכיות זכרונות וכו' **שכל מה שיש לו אסמכתא מן הפסוק העיר הקדוש ברוך הוא שראוי לעשות כן אלא שלא קבעו חובה ומסרו לחכמים, וזה דבר ברור ואמת, ולא כדברי המפרשים האסמכתות שהוא כדרך סימן שנתנו חכמים ולא שכונת התורה לכך, ח"ו ישתקע הדבר ולא יאמר שזו דעת מינות הוא, אבל התורה העירה בכך ומסרה חיוב הדבר לקבעו לחכמים אם ירצו כמו שנאמר ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך, ולפיכך תמצא החכמים נותנין בכל מקום ראייה או זכר או אסמכתא לדבריהם מן התורה כלומר שאינם מחדשים דבר מלבם וכל תורה שבע"פ רמוזה בתורה שבכתב שהיא תמימה וח"ו שהיא חסירה כלום.**

תענית בשבת

ממשיך הגר"מ שליט"א דמשום דינא דאין להתענות עד אחרי חצות ליכא למיחש, דהא כ' המשנ"ב (רפח, א) דאם טעים מידי קודם תפלת מוסף מותר להתאחר עד ו' שעות, וה"ל נראה דאם ישתה רביעית מים בשיעור כדי אכילת פרס קודם תפילת שחרית, הוי כטעים קודם חצות, ויכול שפיר לסיים תפילתו אחר חצות ואז לאכול. זה לא יעזור לאלו שמתפללים ותיקין ומתחילים להתפלל לפי עלות השחר.

מיהו בעיקר האי דינא כבר הבאנו במועדים וזמנים (ח"א סימן ד) כמה צדדין להקל ולאכול לפני תקיעות דאורייתא וכ"ש בשבת, אבל לאלו המחמירים דברנו שאינו מוכרח שלכ"ע יכולים לשנות כשחל בשבת, ולאכול לפני מלכיות זכרונות ושופרות שהם עיקר עבודת היום דר"ה.

בן עזאי

התוס' (שבת ה, ב) הביא שבירושלמי פריך על דעתיה דבן עזאי אין אדם מתחייב על ד' אמות ברה"ר לעולם דיעשה כמי שהונחה על כל אמה ואמה ויפטר, ומשני משכחת לה בקופץ.

והק' הגרע"א א"כ לפי בן עזאי למה לא תוקעין בשופר בשבת, שהרי גזירה דרבה הוא משום חשש שמא יעבירנה ד"א, וכי נחוש שיקפוץ ד"א בהבאת הלולב או השופר לרב. מסופר שכשסיפרו להרב לייבל איגר (נכד של הגרע"א שנהיה אדמו"ר) קושיית הסבא אמר שאני לא מבין הקושיא רי כשהולכים לעשות מצוה "שפרינגט מען" (קופצים).